

STICHTING VOOR
CHRISTELIJKE FILOSOFIE

Jaarverslag 2012

Vereniging voor Reformatorische Wijsbegeerte
en de
Stichting voor Christelijke Filosofie
en de
Stichting Bijzondere Projecten Reformatorische Wijsbegeerte

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Bijeenkomsten	3
3. Onderwijs.....	4
Verslag en verantwoording van het onderwijs	5
Technische Universiteit Eindhoven.....	6
Universiteit Groningen	6
Universiteit Leiden	7
Universiteit Maastricht.....	7
Erasmus Universiteit Rotterdam.....	8
Universiteit Twente.....	9
Universiteit Utrecht	9
Wageningen UR (University & Research centre).....	10
Christelijke Hogeschool Ede	10
Gereformeerde Hogeschool Zwolle	11
4. Publicaties.....	11
5. Studiekringen.....	12
6. Nationale contacten.....	13
7. Internationale contacten	13
8. Centrum voor Christelijke Filosofie	13
9. Klachtenreglement.....	14
10. Stichting Bijzondere Projecten.....	14
11. Bestuurlijkheden	14
12. Tot slot	14
Bijlage bij jaarverslag VRW/SCF/SBP 2012	16

1. Inleiding

De Vereniging voor Reformatorische Wijsbegeerte (VRW), opgericht in 1935, stelt zich ten doel te werken aan en bij te dragen tot de verdieping van het wijsgerig inzicht in de geschapen werkelijkheid, en het vruchtbaar maken van dit inzicht voor wetenschap en samenleving. Staande in de traditie van het christelijk denken bouwt zij kritisch en vernieuwend voort op de calvinistische wijsbegeerte, zoals ontwikkeld door Herman Dooyeweerd en Dirk Vollenhoven. De Vereniging doet dit in een voortgaande confrontatie met wat andere denkers aan de beoogde verdieping van inzicht bijdragen en bijgedragen hebben.

Het geven van onderwijs vanuit bijzondere leerstoelen, het stimuleren en doen van onderzoek, het beleggen van studieconferenties, het uitgeven van tijdschriften en andere publicaties, het instandhouden en doen gebruik maken van een documentatiecentrum zijn de voornaamste middelen om het door de Vereniging nagestreefde doel te bereiken.

De Stichting voor Christelijke Filosofie (SCF; tot 2010: Stichting voor Reformatorische Wijsbegeerte) is het uitvoerend orgaan van de Vereniging en is tevens de verantwoordelijke rechtspersoon die de bijzondere leerstoelen beheert.

De Stichting voor Bijzondere Projecten Reformatorische Wijsbegeerte is eind 2005 opgericht. In de stichting is een legaat ondergebracht dat toekwam aan de Stichting voor Christelijke Filosofie. Vanuit deze Stichting Bijzondere Projecten (SBP) worden projecten gefinancierd die van belang zijn voor de ontwikkeling van (het werk van) de reformatorische wijsbegeerte. De SBP is per 1 juli 2012 ontbonden. Zie voor de verslaglegging hiervan hoofdstuk 10.

De besturen van de vereniging en van de beide stichtingen vormen een personele unie (dat wil zeggen dat de besturen identiek zijn).

Dit jaarverslag geeft een overzicht van in 2012 door Vereniging en Stichtingen ondernomen activiteiten. Het jaarverslag biedt tevens een kader bij de beoordeling van de vraag in hoeverre de doelstellingen van Vereniging en Stichtingen in 2012 zijn bereikt.

2. Bijeenkomsten

Op 21 januari 2012 hield de Vereniging haar jaarlijkse studieconferentie. De hoofdlezing met de titel "De economische crisis: een kritisch calvinistisch perspectief op het kapitalisme", werd gehouden door prof. dr. J. J. Graafland, met een co-referaat van prof. dr. J. Hoogland.

Johan Graafland begon zijn lezing met een analyse van de oorzaken van de kredietcrisis. Hij zag als achtergrond van de kredietcrises het Angelsaksische model van het kapitalisme, met als bouwstenen de neoliberale

ideologie van Hayek en Friedman, de (antichristelijke) filosofie van Ayn Rand (Atlas Shrugged) en de invloed van Alan Greenspan. Na de relatie tussen Calvijn en het kapitalisme werd de Weberthese besproken. Graafland stelde dat hedendaags historisch

onderzoek de Weberthese als achterhaald beschouwt. De Weberthese weerspiegelt niet Calvijns principes, maar die van het latere puritanisme. Alhoewel Calvijn een bijdrage leverde aan de legitimatie van kapitalisme, legde hij wel restricties op. Calvijns principes impliceren daarom een correctie op de (neoliberale) ideologie. Vervolgens schetste Graafland een aantal calvinistische ethische principes die pro kapitalisme werken: kapitalistische rechtvaardigheid, respect privaat eigendom, eerlijkheid, reciprociteit, en matigheid;

daarnaast besprak hij enkele principes die juist een correctie op dat kapitalisme (kunnen) vormen: barmhartigheid, reciprociteit, en dienst aan de gemeenschap.

Na deze uitleg kwam Graafland als vanzelf bij de vraag: wat ging fout als gevolg van het verwaarlozen van deze principes? Hij noemde als belangrijke factoren: onrechtmatige bonussen, disrespect van privaat eigendom, gebrek aan reciprociteit, onmatigheid, en het gebrek aan dienst aan de gemeenschap.

Als algehele conclusies werden door Graafland tot slot genoemd:

- De kredietcrisis toont aan dat hedendaags kapitalisme onvoldoende de morele principes respecteert waar het kapitalisme op gebaseerd is en die door Calvijn verdedigd werden.
- Het welbegrepen eigenbelang schiet tekort als sturend principe.

De ongeveer 90 deelnemers konden tijdens het middagedeelte deelnemen aan twee van in totaal acht workshops:

Drs. A. Berger	Meerjarenplan: de toekomst van de SCF
Dr. M. J. de Vries	Virtuele werelden
Dr. ir. H. Jochensen	Naar een normatief model voor de praktijk van ontwikkelingssamenwerking
Drs. Ir. R. A. Nijhoff	Vollenhoven (d)evalueert de logosleer van Jan Woltjer
Dr. J.H.F. Schaeffer	Een bijdrage aan het concept van scheppingsordeningen vanuit Luthers perspectief
Dr. M. J. Verkerk	Organisaties als betwist gebied: Filosofie van organisaties, zin en scheppingsorde
Mr. Drs. B. D. Hengstmengel	Christelijke filosofie in de traditie van Augustinus en Calvijn: Nederland en Noord-Amerika

Op 27 januari 2012 hield dr. Renée van Riessen, bijzonder hoogleraar namens de Stichting voor Christelijke Filosofie, haar oratie aan de Universiteit Leiden met de titel '*Verder gaan dan Socrates? Over onderwijs, bezieling en innerlijkheid bij Kierkegaard en Levinas.*' In haar oratie heeft Van Riessen de thema's innerlijkheid en bezieling belicht aan de hand van de praktijk van het onderwijs. Ze ging daarbij in op drie grote denkers: Socrates, Kierkegaard en Levinas. Op deze manier bracht zij Kierkegaards ontwerp van een christelijk denken in gesprek met het humanistische en het joodse perspectief op onderwijs, innerlijkheid en bezieling.

Op 24 en 25 augustus organiseerde de SCF, in samenwerking het ForumC, een *summer-school* voor promovendi om dieper na te denken over geloof, loopbaan en wetenschap. Sprekers waren o.m. prof. dr. R. Kuiper, prof. dr. G. Nienhuis en prof. dr. J. J. Graafland. Er namen ongeveer 25 promovendi aan deel.

3. Onderwijs

Voor de Vereniging neemt het leerstoelenwerk een zeer centrale plaats in. De eerste bijzondere leerstoelen in Rotterdam en in Utrecht werden in 1947 gesticht. Het eerste college werd op 27 november 1947 door prof.dr. J.P.A. Mekkes gegeven aan de toenmalige Economische Hogeschool te Rotterdam. De volgende vestigingen van bijzondere leerstoelen waren in Utrecht (1947 tot 2006), Groningen (1948 tot 2008), Leiden (1949),

Delft (1951), Eindhoven (1961), Wageningen (1986), Twente (1996) en Maastricht (2008).

Tevens is de SCF betrokken bij een lectoraat en bij een docentschap in het hoger beroepsonderwijs (HBO) in respectievelijk Ede en Zwolle.

De verslagen van het onderwijs worden per academisch jaar gemaakt (en niet per kalenderjaar). In het collegejaar 2011/2012 werd het onderwijs als volgt voortgezet:

Verslag en verantwoording van het onderwijs

Onze hoogleraren leggen verantwoording af aan het curatorium en aan het bestuur van de SCF in het door hen gemaakte verslag over het onderwijs, gegeven op de door hen beklede leerstoelen Reformatorisch Wijsbegeerte. Daarbij geven zij inzicht in hun onderwijs, hun publicaties, hun lezingen en overige activiteiten in verband met hun leerstoel.

Aan steeds meer faculteiten worden lokale curatoria gevormd, bestaande uit enkele leden van het landelijke curatorium en leden namens de betreffende faculteit. Dit versterkt de inbedding van de leerstoel binnen de faculteit.

De verslagen hebben betrekking op de periode 1 september 2011 - 1 september 2012. De verslagen zijn besproken door de curatoren in de vergadering van het curatorium. Na bespreking van de verslagen heeft het curatorium deze verslagen vastgesteld. De vastgestelde verslagen zijn door het bestuur van de Stichting voor Christelijke Filosofie toegezonden aan de Colleges van Bestuur van de betreffende universiteiten. Bij het Centrum zijn de complete verslagen op te vragen.

Naast het geven van college nemen onze hoogleraren tentamens af, beoordelen zij scripties en nemen zij deel aan diverse universitaire werkzaamheden, waaronder het begeleiden van promovendi. Ook publiceren zij in diverse media en houden zij lezingen. In onderstaande tabel is af te lezen hoeveel studenten aan de colleges deelnamen, hoeveel tentamens er zijn afgelegd en hoeveel scripties zijn geschreven (tussen haakjes de aantallen van vorig collegejaar).

2011/ 2012	TUD	EDE	TUE	WUR	EUR	RUL	UM	Rethink Utrecht	Twente	Rethink Groningen	Zwolle	Totaal
aantal studenten	45 (45)	12 (35)	21 (31)	42 (63)	39 (23)	25 (34)	33 (30)	7 (15)	40 (14)	- (15)	0 (5)	264 (310)
tentamens	24 (19)	-	11 (17)	25 (30)	19 (12)	11 (3)	(0)	7 (2)	23 (11)	-	5 (4)	125 (104)
scripties	-	-	-	(0)	(2)	3 (2)	(0)	-	-	-	-	3 (2)

Technische Universiteit Delft

Prof. dr. Marc J. de Vries verzorgde tijdens het academische jaar 2011/2012 de colleges aan de Technische Universiteit Delft.

In de verslagperiode zijn drie collegereeksen gegeven:

- Aan de hand van het boek *Denken, Ontwerpen, Maken*, deel 3.
- Over *science fiction* als spiegel van de technologische cultuur
- Aan de hand van het boek *Omhoog kijken in platland*.

Dr. de Vries begeleidt twee promovendi:

- Christine van Burken over een onderwerp in de militaire ethiek, gebruikmakend van het normatieve-praktijkbegrip zoals ontwikkeld binnen de reformatorische wijsbegeerte;
- Mohammad Nia; deze Iraanse student werkt aan het ontwerp 'Filosofische reflecties op sociale factoren in technologische ontwikkelingen', eveneens aan de hand van het normatieve-praktijkbegrip.

Technische Universiteit Eindhoven

Prof. dr. Maarten J. Verkerk verzorgde tijdens het academische jaar 2011/2012 de colleges aan de Technische Universiteit Eindhoven.

In het eerste semester gaf hij colleges over Complexe constructies. Filosofie van de techniek. In deze collegeserie stonden complexe technologische constructies centraal. Aan de hand van de *smart grids* is de complexiteit van moderne technische ontwerpen verkend. De documentaire *The Genius of Design* is gebruikt om te laten zien

dat ontwerpen volop een culturele activiteit is en gedreven wordt door visies op mens, techniek en maatschappij. De hele collegeserie stond in het teken van 'techniek als zoektocht naar zin'. Drie typen complexiteit zijn uitgewerkt: de dimensionele complexiteit, technische complexiteit en stakeholder complexiteit. De gedachte van complexe constructies als vervlochten structuren die ieder een eigen identiteit hebben is ook verder uitgewerkt.

In het tweede semester gaf Verkerk colleges over nieuw atheïsme, religie en wetenschap. In deze colleges zijn de pretenties van de nieuwe atheïsten als Dawkins, Dennis, Hitchens en Harris (the 'four horsemen') verkend vanuit de filosofie en de wetenschapsfilosofie. Aan de ene kant is aandacht gegeven aan denkers als Dooyeweerd, Wolterstorff, Szerszynski, Ferry, Achterhuis, Gray en De Botton over de relatie religie, wetenschap, utopie en maatschappij. Aan de andere kant zijn de belangrijkste benaderingen in de wetenschapsfilosofie besproken zoals het standaard beeld, falsificationisme, paradigma theorie, anarchisme en sociaal constructivisme. In een aantal werkcolleges is onderzocht of de belangrijkste ideeën van de nieuwe atheïsten en hun bestrijders de toets van de filosofie en de wetenschapsfilosofie kunnen weerstaan.

Dr. Verkerk begeleidt drs. W. Penning als tweede promotor. Onderwerp 'Burgerschap als functie van levensbeschouwelijk onderwijs'.

Tevens leverde dr. Verkerk een bijdrage aan de hoorzitting van de SER-commissie in juni 2012 over betaalbaarheid van de zorg. Bijdrage op het gebied van ethiek, innovatie, zorg en kosten.

Universiteit Groningen

In 2011/2012 zijn er geen activiteiten in Groningen ontplooid.

Universiteit Leiden

In het najaar van 2011 werd door prof. dr. Renée van Riessen een collegereeks gegeven over Levinas' kritiek op Heidegger. Aan de hand van een tweetal boeken van Levinas wordt zijn denken over metafysica (relatie tussen het Zijn, het Goede en God) in verband gebracht met zijn kritiek op Heidegger (die in deze teksten tegelijkertijd wordt ontwikkeld).

In het voorjaar van 2012 werd college gegeven over 'De transcendentie denken; Religie, liefde en waarheid bij Kierkegaard, Ferry en Levinas.'

Dit betrof een *Inleiding Christelijke Filosofie* aan de hand van verschillende perspectieven op de ervaring van transcendentie: o.a. Augustinus, Kierkegaard, Levinas en Ferry/Gauchet. Tegen deze achtergrond wordt ook aandacht aan Dooyeweerd besteed (onderscheid transcendent/transcendentiaal, modaliteiten).

Er is contact gelegd en begonnen met de begeleiding van de volgende promovendi:

- Karin Kustassoo (Estland, MA geschiedenis en filosofie Universiteit Tartu): Søren Kierkegaard's place in Martin Heidegger's path of developing the hermeneutics of facticity in Heidegger's first Freiburg period (2011-2015). Kusassoo is inmiddels toegelaten tot de Graduate School van Universiteit Leiden en kreeg voorjaar 2012 een beurs van de Universiteit Tartu; ze verblijft momenteel in Leiden.
- Ebel Smidt, The role of mediation in groundwater governance: realism and symbolism. (promotor Prof. T.N. Olsthoorn, TU Delft 2014).

In het kader van haar aanstelling aan de PThU is dr. Van Riessen (mede)begeleider van:

- Drs. Joke Kriek: Onderzoek naar verhouding van christelijke filosofie en Keltische spiritualiteit in het werk van de Ierse dichter/denker John O'Donohue.
- Drs. Geurt Roffel: Onderzoek naar christelijk denken over de verhouding van God en mens op basis van het dogma van Chalcedon, tegen de achtergrond van hedendaags (postmodern) denken over religie en taal en tekst.
- Cordelia Gunawan (MA Theology), onderzoek naar Indonesische religieuze kunst en interculturele theologie: Contextualization through Indonesian Christian Art. (promotor Prof. V. Küster, Universität Mainz).

Op 27 januari 2012 hield dr. Van Riessen haar oratie met de titel '*Verder gaan dan Socrates? Over onderwijs, bezieling en innerlijkheid bij Kierkegaard en Levinas.*'

Universiteit Maastricht

Prof. dr. Maarten J. Verkerk was in het voorjaar van 2012 opnieuw coördinator en tutor bij het vak Philosophical Ethics van het University College Maastricht (UCM). Begonnen werd met een oriënterende bijeenkomst. Daarna werd in een achttal bijeenkomsten enkele sleutelteksten uit de geschiedenis van de wijsgerige ethiek besproken: Plato, Aristoteles, Epictetus, Calvijn, Bentham, Kant, Nietzsche en Levinas. Vervolgens werden in een drietal bijeenkomsten enkele belangrijke vakethieken geïntroduceerd: milieu, business en internationale rechtvaardigheid. Tevens vond er in deze bijeenkomsten een verdieping van de wijsgerige ethiek plaats door de introductie van nieuwe ideeën en concepten, zoals de idee van een

professionele praktijk, het concept van multi-dimensionele normativiteit, en de invloed van de context / organisatie.

In het najaar van 2011 werd er met de studenten ecclesia Tafelstraat 13 een drietal avonden georganiseerd over film en filosofie (Engelstalig). Met de studentenvereniging *Lux ad Mosam* werden in het najaar van 2011 een serie van drie avondcolleges georganiseerd onder de titel *Verschuivende panelen: man en vrouw in rapport met de tijd*.

Dr. Verkerk heeft verder enkele studenten begeleid bij hun *Cap Stone* scriptie en een student bij het doen van een Master-onderzoek.

Verder begeleidt dr. Verkerk twee promovendi: Eelco van den Dool over 'Spiritualiteit en innovatie' en Michiel van Well over 'Religie en innovatie in de gezondheidszorg' (religieuze constructie van techniek).

Erasmus Universiteit Rotterdam

Prof. dr. Roel Kuiper verzorgde tijdens het academische jaar 2011/12 de colleges aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Het afgelopen jaar heeft voor hem in het teken gestaan van een grote opdracht die hij deed als lid van de Eerste kamer. Op 4 oktober 2011 is hij benoemd tot voorzitter van een Parlementaire Onderzoekscommissie die in opdracht van de Kamer twintig jaar privatiserings- en zelfstandigingsbeleid onderzoekt. De commissie moet volgens de opdracht binnen een jaar

rapporteren - hetgeen ook is gebeurd. Het werk heeft niet de kernactiviteiten voor de leerstoel geraakt, maar wel de ruimte om te publiceren.

Dit seizoen heeft hij twee collegeseries aan de EUR verzorgd (Bachelor 3), in het eerste en in het derde trimester.

De eerste reeks had als titel *Inleiding joods denken: Buber en Levinas*. De kern van het college is de lezing van oorspronkelijke teksten van Martin Buber en Emmanuel Levinas. Tijdens het college worden vergelijkingen gemaakt met aspecten van christelijke filosofie. Collega prof. dr. R. van Riessen (Leiden) verzorgde een gastcollege in deze reeks.

De tweede collegereeks had als titel *Reformed Epistemology*. Dit college is samen met Bas Hengstmengel, studentassistent, voorbereid en gegeven. Enkele hoofdstukken uit het boek waar Hengstmengel aan werkt maakten deel uit van de te lezen literatuur. De cursus Reformed epistemology vormt een kennismaking met deze filosofische stroming met denkers als Alvin Plantinga en Nicholas Wolterstorff, maar ook met haar wortels in het denken van Aurelius Augustinus, Johannes Calvijn, Thomas Reid en het Nederlandse neocalvinisme (Herman Dooyeweerd en anderen). Aan bod kwamen o.a.: opvattingen van kennis, rationaliteit en wetenschap, de wijsgerige verdediging van het geloof in God, en de verhouding tussen geloof en rede, theologie en filosofie.

Op 27 september 2012 promoveerde Marja Jager-Vreugdenhil aan de UvA op het proefschrift *Nederland participatieland? De ambitie van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de praktijk in buurten, mantelzorgrelaties en kerken*. Prof. dr. Kuiper was promotor (samen met prof. dr. C. Schuyt).

Dr. Kuiper begeleidt één promovendus: Cors Visser over 'Evangelicalen en Civil Society' (werktitel).

Universiteit Twente

Prof. dr. Jan Hoogland verzorgde tijdens het academische jaar 2011/12 de colleges aan de Universiteit Twente.

In het najaar van 2011 gaf dr. Hoogland colleges over 'Filosofische reflecties over het begrip 'wereldbeschouwing', in het kader van de minor 'Wereldbeschouwing in een technologische cultuur'.

De wereld waarin wij leven is niet zomaar een objectieve grootheid. Ieder mens heeft een interpretatie van die wereld en duidt de

betekenis van alles waarmee hij geconfronteerd wordt. Sterker nog: is de wereld al niet voor ons geïnterpreteerd door generaties van mensen die eerder leefden dan wij en door de cultuur waarin wij leven? De wereld waarin ik geboren ben, is allerlei opzichten al gemaakt en vormgegeven. In wat wel wereldbeschouwingen genoemd worden verantwoordt mensen zich over de wijze waarop zij de wereld interpreteren.

Wereldbeschouwingen leveren zo gezien een bijdrage aan de wijze waarop mensen zich in het leven oriënteren. In deze module wordt nagegaan wat het begrip wereldbeschouwing precies inhoudt en wat de actuele waarde ervan is in een werkelijkheid waarvan het aanzien voor een belangrijk deel gevormd wordt door wetenschap en techniek.

In het tweede semester (voorjaar 2012) werden colleges aangeboden over het thema 'Denkers over religie en geloof'.

Lange tijd heeft in West-Europa de gedachte bestaan dat met de Verlichting religie haar langste tijd wel gehad zou hebben. Inmiddels komen veel denkers daarvan terug. Weliswaar is secularisatie in Europa nog steeds een dominante trend. Tegelijk kan worden vastgesteld 1) dat veel godsdiensten wereldwijd nog steeds een groei te zien geven; 2) dat delen van de westerse wereld nog altijd heel godsdienstig zijn (denk bijvoorbeeld aan de Verenigde Staten); 3) dat er in West-Europa weliswaar sprake is van deïstitutionalisering van godsdienstigheid (secularisatie), maar dat tegelijk veel mensen er individueel allerlei varianten van spirituele en godsdienstige overtuigingen op na houden. De vraag kan dus gesteld worden of de mens niet toch 'ongeneeslijk religieus' is? Een vraag die andere vragen oproept: wat is religie; wat zijn de functies van religie; hoe verhoudt religie zich tot persoonlijke overtuigingen van mensen (hun geloof) en welke plaats neemt religie in binnen plurale samenlevingen?

Voor de colleges van deze laatste reeks waren slechts enkele inschrijvingen. Met de studenten die zich hadden ingeschreven is contact opgenomen en hen is aangeboden om in het tweede kwartiel van het semester een 'verkorte cursus' aan te bieden. Tevens is opnieuw geworven onder studenten die de minor gevolgd hadden en onder de christelijke studentenverenigingen. Dat heeft er toe geleid dat in een beperkt aantal bijeenkomsten met een groep van ongeveer 15 geïnteresseerden het boekje *Beginnen met filosofie* van Luc Ferry is behandeld. Een formule die voor herhaling vatbaar is: studenten komen uit pure interesse en hebben er – vanwege het verkorte programma – ook de tijd voor over om het programma te volgen.

Universiteit Utrecht

In het voorjaar van 2012 gaf prof. dr. R. Kuiper colleges over *Inleiding joods denken: Buber en Levinas*. De kern van het college is de lezing van oorspronkelijke teksten van Martin Buber en Emmanuel Levinas. Tijdens het college worden vergelijkingen gemaakt met aspecten van christelijke filosofie.

Met de Faculteit Wijsbegeerte van de EUR is afgesproken dat de studenten die in Utrecht de colleges volgen zich kunnen inschrijven in Rotterdam en via die route hun studiepunten (5) kunnen behalen. De Faculteit is bereid deze constructie te continueren.

Wageningen UR (University & Research centre)

Prof. dr. ir. Henk Jochemsen verzorgde tijdens het academische jaar 2011/2012 de colleges aan de Wageningen Universiteit.

In de verslagperiode is onderwijs verzorgd in de vakken 'Philosophy of science' en 'Filosofie – wereldfilosofie in gesprek met Christelijke filosofie'.

In het najaar van 2011 is college gegeven over wetenschapsfilosofie. Begonnen werd met enkele inleidende colleges over wetenschapsfilosofie, onder meer gebruik makend van E. Schuurman, *Faith and hope in technology*, 2003 en van I. Barbour, *Religion and science. Historical and contemporary issues*, 1998. Daarna werd vooral ingegaan op de (discussie over) de relatie geloof en wetenschap, met name aan de hand van het debat over evolutie, intelligent ontwerp en schepping.

In het voorjaar van 2012 is college gegeven over *Wereldfilosofie in gesprek met Christelijke (reformatorische) Filosofie* Vanwege het onderwerp en de gebruikte literatuur was de voertaal deze keer Nederlands. In deze cursus zijn hoofdstukken behandeld van het boek: Hans van Rappard en Michiel Leezenberg (red.) *Wereldfilosofie. Wijsgerig denken in verschillende culturen*. In deze cursus is na een algemeen inleidend college over 'wereldfilosofie' een aantal hoofdstromingen van filosofische denkwijzen uit diverse culturen kort gepresenteerd en vervolgens in gesprek gebracht met de Christelijke (reformatorische) filosofie in de school van Dooyeweerd en Vollenhoven. De besproken stromingen waren Islamitische, Afrikaanse, Indiase en Chinese filosofie. In het college volgend op de behandeling van een stroming werd een vergelijking gemaakt met de Christelijke filosofie.

Dr. Jochemsen begeleidt twee promovendi: Peter Jansen over overheidscommunicatie in het natuurbeleid in Nederland, waarin bijzondere aandacht zal uitgaan naar de religieuze motieven die daarin al dan niet expliciet een rol spelen en Henk Massink, die een voornamelijk conceptueel en filosofisch onderzoek doet naar duurzame landbouw.

Vanuit zijn vorige functie van directeur van het Professor Lindeboominstituut begeleidt Jochemsen nog twee andere promovendi op het gebied van medische ethiek.

Christelijke Hogeschool Ede

Sinds 1 september 2008 kent de CHE het lectoraat *Religie in Media en Publieke Ruimte*. Het lectoraat is een initiatief van de Stichting voor Christelijke Filosofie en is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de CHE. Het lectoraat is verbonden aan de opleidingseenheid Journalistiek & Communicatie. Lector is dr. ir. Jan van der Stoep.

In het voorjaar van 2012 werden publiekscolleges gegeven over filosofische onderwerpen samenhangend met reformatorische wijsbegeerte. Hier waren ongeveer 12 belangstellenden.

Dr. Van der Stoep begeleidt als co-promotor Peter Jansen bij zijn proefschrift over religieuze grondmotieven in de communicatie van natuurbeleid (promotor dr. H. Jochemsen).

Gereformeerde Hogeschool Zwolle

Per 1 januari 2012 is dr. Roger Henderson door de SCF benoemd als docent aan de Gereformeerde Hogeschool in Zwolle. Hij zal lessen verzorgen over de geschiedenis en systematiek van de filosofie, binnen het zogenaamde SPICE: Study Program in Contemporary Europe. Dit programma is bedoeld voor studenten uit de VS en Canada en behelst een uitgebreide introductie in de cultuur en geschiedenis van Nederland en Europa.

Dr. Henderson, voormalig docent filosofie aan Dordt College (VS), heeft een duidelijke visie op zijn vak: christelijk filosofisch onderwijs moet een kennismaking bieden met de schatten van het reformatorisch christelijke denken, maar vereist ook dat

studenten nadenken over zichzelf, hun eigen ontdekkingen doen, oorspronkelijke gedachten ontwikkelen -binnen een bijbels kader.

De Gereformeerde Hogeschool Zwolle wordt jaarlijks bezocht door een groep buitenlandse studenten. Zij volgen het zogeheten SPICE-programma (Studies Program In Contemporary Europe).

De Amerikaanse en Canadese studenten zijn afkomstig van Dordt College te Sioux Center Iowa. Voor deze studenten is er een speciaal programma samengesteld. De studenten volgen lessen op het gebied van Filosofie, Theologie, Art & Architecture, Geschiedenis en Dutch Culture & Society. In de colleges ging het om het bieden van een overzicht van de geschiedenis en systematiek van de filosofie, vanuit een christelijk perspectief.

4. Publicaties

Philosophia Reformata is het internationale wetenschappelijke tijdschrift van de Vereniging voor Reformatorische Wijsbegeerte. Het publiceert wetenschappelijke artikelen en boekrecensies op alle terreinen van de filosofie, in het bijzonder in de traditie van de reformatorische wijsbegeerte. Het tijdschrift verschijnt eveneens in digitale vorm, op de website www.philosophia-reformata.org. Het tijdschrift verscheen in 2012 met twee volumes. Volume 77, no.1 telde 92 pagina's. Volume 77, no.2 telde 98 pagina's. In totaal bevatte de jaargang 190 pagina's.

Philosophia Reformata werd eind 2012 op 578 adressen bezorgd (2011: 610).

Sophie is een uitgave van Buijten & Schipperheijn in opdracht van de Stichting voor Christelijke Filosofie. De redactie van het tijdschrift wordt benoemd door het bestuur. Het blad is een voortzetting van het tijdschrift *Beweging*. Het blad verscheen in 2012 zes keer, met een omvang van steeds 52 pagina's.

Sophie biedt een intellectuele uitdaging door kritisch na te denken over actuele onderwerpen, geïnspireerd door de christelijke traditie. Hoofdredacteur is prof. dr. Jan Hoogland en de eindredactie is in handen van Aart Deddens.

Het aantal abonnees bedroeg eind 2012: 2643.

Aspecten, het informatiebulletin van onze vereniging, verscheen in 2012 drie keer en werd verzonden aan ruim 5.700 (2011: 5.700; 2010: 4.800; 2009: 5.200) belangstellenden.

Aspects is een digitaal informatiebulletin dat in 2011 tweemaal is verschenen. *Aspects* wordt verzonden aan bijna 750 (2010: 500; 2009: 200) buitenlandse leden en andere belangstellenden. Hiermee wil de stichting de internationale contacten versterken. Het bulletin, dat geheel Engelstalig is, bevat nieuws over ontwikkelingen binnen de reformatorische wijsbegeerte.

Website. De website (<http://www.christelijkefilosofie.nl>) is in 2012 grondig vernieuwd. Op de studieconferentie in januari 2013 is de vernieuwde website gelanceerd.

Verantwoording is de filosofische boekenreeks van de Stichting en wordt uitgegeven door Uitgeverij Buijten & Schipperheijn te Amsterdam.

In 2012 verscheen deel 30: *Eerlijke economie* van de hand van dr. ir. Roel Jongeneel. Hoe kunnen Calvijns opvattingen helpen bij de economische problemen waarmee wij geconfronteerd worden? Wordt Calvijn doorgaans vooral geassocieerd met strikte principes en een streng arbeidsethos, wie zijn leven en werk bestudeert, zal tot de conclusie komen dat Calvijn voorstander is van een rechtvaardige economie. Dit boek van Roel Jongeneel biedt een nieuwe, uitvoerige analyse van Calvijns betekenis voor en visie op het sociaaleconomisch leven.

Abonnees op de reeks ontvangen de boeken met korting. De reeks heeft in 2012: 179 abonnees.

Voor de reformatorische wijsbegeerte relevante overige publicaties waren in 2012 onder meer:

De ziel opnieuw – Over innerlijkheid, inspiratie & onderwijs – prof. dr. Renée van Riessen.

Lange tijd heeft het begrip 'ziel' in de filosofie in een kwade reuk gestaan. Het herinnerde aan achterhaalde aannames als de scheiding tussen lichaam en ziel en het voortleven van de ziel na de dood. Maar met het oude woord ziel zijn we iets belangrijks verloren: de toegang tot onze innerlijkheid en de betekenis daarvan. 'Zijn is de ziel, is luisteren, is wijken' schreef de dichter Ed Hoornik. Is het mogelijk het zijn van de ziel opnieuw te denken? In dit essay doet Renée van Riessen daartoe een voorstel, met behulp van de noties inspiratie en onderwijs. (Uitgeverij Sijbolet)

Twijfel, bewijs en overgave – prof. dr. Gerrit Glas.

Over christelijke filosofie Gerrit Glas geeft een overzicht van verschillende vormen van christelijke filosofie. Christelijke filosofie is weliswaar levensbeschouwelijk geïnspireerd, maar wil zich los van die levensbeschouwing legitimeren. (Uitgeverij Sijbolet)

5. Studiekringen

Op verschillende plaatsen in het land waren ook in 2012 studiekringen actief. Zij houden zich bezig met verschillende onderwerpen en belichten die vanuit christelijk en reformatorisch filosofisch perspectief.

6. Nationale contacten

In 2012 zijn de contacten met de **Christen Juristen Vereniging (CJV)** onderhouden, zij het niet intensief.

De SCF was tot eind 2012 aangesloten bij de **Evangelische Alliantie**.

De SCF is aangesloten bij de **Stichting Christelijk Sociaal Congres**.

7. Internationale contacten

De SCF onderhoudt formele contacten met de **Evangelische Forschungs Akademie (EFA)**, Duitsland. De SCF heeft een afgevaardigde in het curatorium van de EFA.

Met het **Herman Dooyeweerd Center** aan Redeemer University College in Ontario, Canada wordt informatie uitgewisseld.

De SCF is aangesloten bij de **International Association for the Promotion of Christian Higher Education (IAPCHE)**.

De VRW kent een aantal buitenlandse leden en er worden door hoogleraren en andere leden van de VRW diverse buitenlandse contacten onderhouden. Dit gebeurt onder meer door de uitgave van een digitale nieuwsbrief (*Aspects*) (zie boven).

8. Centrum voor Christelijke Filosofie

Het Centrum fungeert als uitvoerder van de activiteiten van de Vereniging voor Reformatorische Wijsbegeerte en de Stichting voor Christelijke Filosofie. Het Centrum voert de administratie van leden, donateurs en abonnees en de financiële administratie, onderhoudt de websites, verzorgt de publicaties en fondswerving, organiseert conferenties en vergaderingen, ondersteunt het bestuur en commissies. Het Centrum huisvest en beheert de documentatie en de bibliotheek van de reformatorische wijsbegeerte en coördineert de verkoop van boeken.

De directeur heeft een belangrijk aandeel in de voorbereiding en uitvoering van het beleid en woont de bestuursvergaderingen bij.

Per 1 januari 2012 is mevrouw Heleen de Graaf benoemd als medewerker communicatie en relatiemanagement.

Het bestuur is dankbaar voor de grote inzet van de medewerkers van het Centrum.

De **personele formatie** bestond in 2012 uit vier personen, te weten:

Jan Beentjes	administratie	free-lance
Heleen de Graaf	communicatie en relatiemanagement	0,6 fte.
Nel de Jong-Sterrenburg (tot 1.6.12)	secretaresse	0,33 fte.
Hillie van de Streek	directeur	0,8 fte.

In mei is afscheid genomen van Nel de Jong, die als secretaresse op het Centrum werkte. Haar werkzaamheden zijn op free-lance basis overgenomen door Alie Meyvogel.

Vrijwilligers en stagiaires:

Inge de Graaf	bibliotheek
Frits Rickets	facilitaire dienst
Philip Post	vertaler Nederlands-Engels
Bas de Vries	archief
Peter Vijfhuizen	advies financieel management
Bruce Wearne	vertaler

Fondswerving en PR

Fondswerving geschiedt op diverse manieren. Middelen die daarbij worden gebruikt zijn advertenties en persoonlijke mailings aan onze donateurs. Zoals gebruikelijk zijn er in 2012 twee fondswervingsbrieven verzonden aan de donateurs (in mei en in december).

Aan publiciteit is in 2012 het nodige gedaan: door middel van de website en folders is publiciteit gegeven aan onze colleges en congressen. Daarnaast werden uitnodigingen verzonden aan ons e-mailbestand, werden persberichten verspreid en vonden er ontmoetingen plaats met studenten(verenigingen).

9. Klachtenreglement

Sinds 1 juli 2009 heeft de Stichting een klachtenreglement. Er zijn in 2012 geen klachten binnengekomen.

10. Stichting Bijzondere Projecten

In 2012 is opnieuw terughoudend omgegaan met de uitgaven. De SBP is indertijd opgericht om een groot legaat in onder te brengen. De voordelen van deze constructie bleken niet op te wegen tegen de kosten die ermee gemoeid waren (Kamer van Koophandel, accountant). Derhalve heeft het bestuur besloten de SBP te ontbinden per 1 juli 2012. De middelen van de SBP zijn overgegaan naar de SCF.

11. Bestuurlijkheden

Het bestuur vergaderde acht keer in 2012. Het bestuur heeft zich in het verslagjaar bezig gehouden met terugkerende zaken zoals herbenoemingen hoogleraren, fondswerving en financiën en organisatie van activiteiten. Daarnaast heeft het bestuur zich gebogen over een groot aantal onderwerpen zoals: curatoriumstatuut, vernieuwing website, samenwerking Lindeboominstituut enz.

De penningmeester, drs. Mathilde Oosterhuis-Blok, verliet het bestuur wegens verhuizing naar St. Petersburg. De voorzitter neemt ad interim het penningmeesterschap waar.

In juni werden prof. dr. G.J. Buijs en Drs. T.A.G. Zeldenrust door de ledenvergadering herbenoemd als bestuurslid.

Prof. dr. F. van der Duyn Schouten is door het bestuur benoemd als voorzitter van het curatorium van de Stichting. Hij volgt prof. dr. ir. J. H. van Bommel op.

Ledental

Op 31 december 2011 bedroeg het ledental van de VRW: 545 leden.

Het ledental van de VRW is in 2012 gedaald tot 499 leden.

12. Tot slot

Op 27 januari 2012 hield dr. Renée van Rissen haar oratie als bijzonder hoogleraar namens de Stichting aan de Universiteit Leiden. De titel van het oratie luidde: 'Verder gaan dan Socrates?' Uit de samenvatting: "Kun je verder gaan dan Socrates? Die vraag stelt de Deense filosoof Søren Kierkegaard herhaaldelijk in zijn boek *Wijsgerige Kruimels* (1844). Hij doelde daarbij op de socratische pedagogiek, die kennis als herinnering beschouwt. Leren is dan: je iets te binnen brengen wat je al weet. Het gevolg is dat het niet mogelijk is iets (werkelijk) nieuws te leren.

In de spanning tussen het bekende en het nieuwe situeert Kierkegaard vervolgens de verhouding tussen filosofie en het christelijk geloof. Want gaat dat er niet van uit dat er met Christus iets volkomen nieuws in de geschiedenis is verschenen?

Vandaag is het beter mogelijk de spanning waar Kierkegaard mee worstelde positief te duiden. De betrokkenheid van ons kennen op iets nieuws - niet te herleiden tot het reeds bekende - kan een bron van inspiratie zijn die voor bezieling zorgt, met name in het onderwijs. We zouden dat onderwijs in de lijn van de joodse denker Emmanuel Levinas (1906-1995) 'messiaans' kunnen noemen."

Van Riessen eindigt haar oratie met enkele conclusies ten aanzien van christelijke filosofie, onderwijs en innerlijkheid. Over onderwijs zegt zij:

"In deze oratie heb ik aansluiting gezocht bij de praxis van het onderwijs. Onderwijs is er, om met Martha Nussbaum te spreken, niet voor de winst. Het denken van Kierkegaard en Levinas over onderwijs, in het spoor van Socrates, laat daarover geen twijfel bestaan. In onderwijs gaat het om weinig spectaculaire zaken als aandacht voor het vermogen zelfstandig te denken, de attitude van een zich kritisch te verhouden tot lesstof en traditie, om zo in de eigen tijd, die noodzakelijk een andere is dan de tijd van de docent, inzicht te krijgen in de betekenis van centrale waarden. Als het goed is voedt het universitaire onderwijs deze attitude. Voor het onderwijs in de christelijke filosofie komt daar nog iets bij, dat ik, met Kierkegaard, benoem als het "verder gaan dan Socrates", en, met Levinas, als het messiaanse leren: het besef dat elk eigen onderzoek naar waarden onder de kritiek staat van een onderwijs van buiten, waaraan we moeten worden herinnerd, omdat het niet in ons eigen hart wil opkomen."

Ede/Amersfoort, juni 2013

Bijlage bij jaarverslag VRW/SCF/SBP 2012

Overzicht van Verenigings- en Stichtingsorganen (per 31 december 2012)

Bestuur (zittingstermijn vier jaar)

Drs. A. Berger	(2015) voorzitter, penningmeester a.i.
Prof. dr. G.J. Buijs	(2016) (onderwijs en onderzoek)
Mw. I. Slump-Schoonhoven	(2014) (studentencontacten, cursussen, kringen)
Ing. A.F. de Visser	(2015) (voortgezet onderwijs)
Drs. W. Vollbeh	(2015) secretaris
T.A.G. Zeldenrust	(2016) (sponsoring)

Curatorium (zittingstermijn vier jaar)

Prof. dr. F. van der Duyn Schouten	(2016) voorzitter
Prof. dr. J.J. Graafland	(2015)
Prof. dr. S. Griffioen	(2013)
Prof. dr. G. Nienhuis	(2014)

Bijzonder hoogleraren (zittingstermijn divers)

Prof. dr. J. Hoogland	UT	(2015)
Prof. dr. ir. H. Jochemsen	WUR	(2013)
Prof. dr. R. Kuiper	EUR	(2014)
Prof. dr. R. van Riessen	UL	(2016)
Prof. dr. M.J. Verkerk	TUE	(2012)
Prof. dr. M.J. Verkerk	UM	(2013)
Prof. dr. M.J. de Vries	TUD	(2017)

Redactie Philosophia Reformata (zittingstermijn vier jaar)

Prof. dr. B.M. Balk	(2014) secretaris
Prof. dr. J.W. Sap	(2016)
Dr. ir. J. van der Stoep	(2014)
Prof. dr. M.J. de Vries	(2016)

Redactie Sopia (zittingstermijn vier jaar)

Prof. dr. J. Hoogland	(2013) hoofdredacteur
Ing. P. de Boer	(2014)
A. Deddens	bladmanager
Drs. I.D. Haarsma	(2014)
Dr. ir. R.A. Jongeneel	(2015)
Drs. R. Muis	(2014)
Mw. drs. D.G. Rots	(2014)
Dhr. J.P.L. van Seventer	(2016)
Mr. M.B. Tol	(2014)
Dr. P.H. Vos	(2014)

Redactie Verantwoording (zittingstermijn vier jaar)

Prof. dr. G. Nienhuis	(2014)
Dr. ir. J. van der Stoep	(2014)
Dr. ir. H. J. de Vries (voorzitter)	(2016)
Drs. H.A.C. Weigand-Timmer	(2014)

Centrum voor Christelijke Filosofie

Mw. drs. H.J. van de Streek	directeur
-----------------------------	-----------